

Memo's tonen aan dat de VS hielp bij het verdoezelen van het bloedbad in de Sovjet-Unie

(AP) WARSCHAU, Polen - De Amerikaanse krijgsgevangenen stuurden geheime gecodeerde berichten naar Washington met nieuws over een Sovjetgruweldaad: in 1943 zagen ze rijen lijken in een vergevorderd stadium van ontbinding in het Katyn-bos, aan de westelijke rand van Rusland. Dit was het bewijs dat de moordenaars niet de nazi's konden zijn, die het gebied pas kort daarvoor hadden bezet.

De getuigenis over de beruchte slachting van Poolse officieren zou het tragische lot dat Polen onder de Sovjets trof, kunnen hebben verzacht, geloven sommige geleerden. In plaats daarvan verdween het op mysterieuze wijze in het hart van de Amerikaanse macht. Het lang gekoesterde vermoeden is dat president Franklin Delano Roosevelt Josef Stalin, een bondgenoot op wie de Amerikanen rekenden om Duitsland en Japan te verslaan tijdens de Tweede Wereldoorlog, niet boos wilde maken.

Maandag vrijgegeven documenten die vooraf door persbureau Associated Press zijn ingezien, bevestigen de veronderstelling dat onderdrukking binnen de hoogste regionen van de Amerikaanse regering heeft bijgedragen aan het verdoezelen van de schuld van de Sovjet-Unie bij de moord op zo'n 22.000 Poolse officieren en andere gevangenen in het bos van Katyn en andere locaties in 1940.

Het bewijs is te vinden onder de ongeveer 1.000 pagina's met onlangs vrijgegeven documenten die de National Archives van de Verenigde Staten hebben vrijgegeven en online zetten . Ohio Rep. Marcy Kaptur, die hielp bij het leiden van een recente poging om de documenten vrij te geven, noemde het succes van de poging maandag een "gedenkwaardige gebeurtenis" in een poging om "de geschiedenis compleet te maken."

Historici die het materiaal dagen voor de officiële release zagen, beschrijven het als belangrijk en deelden enkele hoogtepunten met de AP. De meest dramatische onthulling tot nu toe is het bewijs van de geheime codes die door de twee Amerikaanse krijgsgevangenen werden verzonden - iets waarvan historici zich niet bewust waren en dat bijdraagt aan het bewijs dat de regering van Roosevelt relatief vroeg op de hoogte was van de Sovjet-gruweldaden.

De vrijgegeven documenten tonen ook aan dat de Verenigde Staten volhielden dat ze de schuld niet definitief konden vaststellen tot een Russische bekentenis in 1990 - een verklaring die onwaarschijnlijk lijkt gezien de enorme hoeveelheid bewijs van Sovjetschuld die al tientallen jaren eerder was opgedoken. Historici zeggen dat het nieuwe materiaal helpt om het verhaal van wat de VS wist en wanneer, verder uit te diepen.

Op deze foto uit mei 1943 kijkt een groep Amerikaanse en Britse krijgsgevangenen, vastgehouden door de Duitsers, onder wie luitenant-kolonel John H. Van Vliet jr. en kapitein Donald B. Stewart, uit over een massagraf waar vermoorde Poolse officieren begraven liggen, nabij Smolensk, Rusland.

De geheime politie van de Sovjet-Unie doodde de 22.000 Polen met schoten in het achterhoofd. Hun doel was om een militaire en intellectuele elite te elimineren die zich fel zou verzetten tegen de Sovjet-overheersing. De mannen behoorden tot de meest succesvolle officieren en reserveofficieren van Polen die in hun burgerleven werkten als dokters, advocaten, leraren of andere professionals. Hun verlies is een blijvende wond gebleken voor de Poolse natie.

In de eerste jaren na de oorlog leidde de verontwaardiging van sommige Amerikaanse functionarissen tot de oprichting van een speciale commissie van het Amerikaanse Congres om Katyn te onderzoeken.

In een eindrapport dat in 1952 werd uitgebracht, verklaarde het comité dat er geen twijfel bestond over de schuld van de Sovjets en noemde het het bloedbad "een van de meest barbaarse internationale misdaden in de wereldgeschiedenis." Het concludeerde dat Roosevelt's regering de publieke kennis van de misdaad had onderdrukt, maar zei dat dit uit militaire noodzaak was. Het ried de regering ook aan om aanklachten in te dienen tegen de Sovjets bij een internationaal tribunaal - iets waar nooit actie op werd ondernomen.

Ondanks de sterke conclusies van de commissie bleef het Witte Huis decennialang zwijgen over Katyn. Daarmee toonde het dat het niet bereid was zich te richten op een kwestie die de politieke spanningen met de Sovjets tijdens de Koude Oorlog zou hebben doen toenemen.

Het was mei 1943 in het Katyn-bos, een deel van Rusland dat de Duitsers in 1941 op de Sovjets hadden veroverd. Een groep Amerikaanse en Britse krijgsgevangenen werd tegen hun wil door hun Duitse bewakers meegenomen naar een door pijnbomen omgeven open plek om getuige te zijn van een afschuwelijk tafereel: massagraven volgepakt met duizenden gedeeltelijk gemummificeerde lijken in perfect op maat gemaakte Poolse officiersuniformen.

De Amerikanen - Capt. Donald B. Stewart en Lt. Col. John H. Van Vliet Jr. - haatten de Nazi's en wilden de Duitsers niet geloven. Ze hadden de Duitse wreedheid van dichtbij gezien, en de Sovjets waren tenslotte hun bondgenoten. De Duitsers hoopten de krijgsgevangenen te gebruiken voor propaganda, en een wig te drijven tussen de Sovjet-Unie en haar westerse bondgenoten.

Maar toen ze terugkeerden naar hun krijgsgevangenkampen, waren de Amerikanen ervan overtuigd dat ze zojuist overweldigend bewijs van Sovjet-schuld hadden gezien. De vergevorderde staat van ontbinding van de lijken vertelde hen dat de moorden veel eerder in de oorlog hadden plaatsgevonden, toen de Sovjets het gebied nog controleerden. Ze zagen ook Poolse brieven, dagboeken, identificatieplaatjes, krantenknipsels en andere voorwerpen - geen enkele gedateerd na de lente van 1940 - uit de graven gehaald. Het bewijs dat hen het meest overtuigde, was de goede staat van de laarzen en kleding van de mannen: dat vertelde hen dat de mannen niet lang meer hadden geleefd nadat ze gevangen waren genomen.

Stewart getuigde voor de Congrescommissie van 1951 over wat hij zag, en Van Vliet schreef rapporten over Katyn in 1945 en 1950, waarvan de eerste op mysterieuze wijze verdween. Maar de onlangs vrijgegeven documenten tonen aan dat beiden geheime gecodeerde berichten stuurden terwijl ze nog gevangen zaten naar de inlichtingendienst van het leger met hun mening over de schuld van de Sovjets. Het is een belangrijke onthulling omdat het laat zien dat de regering van Roosevelt al vroeg informatie kreeg van geloofwaardige Amerikaanse bronnen over de schuld van de Sovjets - maar het toch negeerde omwille van de alliantie met Stalin.

Eén toont het hoofd van de inlichtingendienst van het leger, generaal Clayton Bissell, die bevestigt dat enkele maanden na het bezoek van de Amerikaanse officieren aan Katyn in 1943, een gecodeerd verzoek van MIS-X, een eenheid van de militaire inlichtingendienst, naar Van Vliet werd gestuurd met het verzoek "zijn mening over Katyn te geven." In Bissells briefje stond dat "het ook bekend is dat kolonel Van Vliet en kapitein Stewart hebben geantwoord."

MIS-X was bedoeld om krijgsgevangenen die achter de Duitse linies vastzaten te helpen ontsnappen. Ook werden de gevangenen ingezet om inlichtingen te verzamelen.

Uit een verklaring van Stewart uit 1950 blijkt dat hij tijdens de oorlog gecodeerde berichten ontving en naar Washington stuurde, waaronder een bericht over Katyn: "De inhoud van mijn rapport was ongeveer: Duitse beweringen over Katyn zijn naar de mening van Van Vliet en mij grotendeels correct."

Uit de onlangs ontdekte documenten blijkt ook dat Stewart in 1950, kort voordat de commissie van het Congres met haar werk begon, het bevel kreeg om nooit meer over een geheime boodschap op Katyn te praten.

Krystyna Piorkowska, auteur van het onlangs gepubliceerde boek "English-Speaking Witnesses to Katyn: Recent Research," ontdekte de documenten met betrekking tot de gecodeerde berichten meer dan een week geleden. Ze was een van de onderzoekers die het materiaal vóór de openbare release zag.

Ze had in haar onderzoek al vastgesteld dat Van Vliet en Stewart "codegebruikers" waren die berichten over andere zaken hadden verspreid. Maar dit is de eerste ontdekking dat ze over Katyn communiceren, zei ze.

Een andere Katyn-expert die op de hoogte was van de documenten, Allen Paul, auteur van "Katyn: Stalin's Massacre and the Triumph of Truth," vertelde AP dat de vondst "potentieel explosief" is. Hij zei dat het materiaal niet voorkomt in het verslag van de hoorzittingen van het Congres in 1951-52 en dat het ook lijkt te zijn achtergehouden.

Op deze foto van 28 november 1943 zitten de premier van de Sovjet-Unie Josef Stalin, de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt (midden) en de Britse premier Winston Churchill samen tijdens de conferentie van Teheran in Teheran, Iran.

Hij beweert dat de Amerikaanse doofpotaffaire ervoor zorgde dat de Verenigde Staten pas later de ware aard van het stalinisme onder ogen kregen. Dat inzicht kwam pas nadat de Sovjets in 1949 een atoombom tot ontploffing brachten en Polen en de rest van Oost-Europa zich al achter het IJzeren Gordijn bevonden.

"De Polen wisten al lang voor het einde van de oorlog wat Stalins ware bedoelingen waren," zei Paul. "De weigering van het Westen om naar hen te luisteren over de kwestie Katyn was een verpletterende klap die hun lot nog erger maakte."

Het historische verslag bevat nog meer bewijs dat Roosevelt in 1943 wist van de schuld van de Sovjets. Een van de belangrijkste berichten die op FDR's bureau belandde, was een uitgebreid en gedetailleerd

rapport dat de Britse premier Winston Churchill hem stuurde. Geschreven door de Britse ambassadeur bij de Poolse regering in ballingschap in Londen, Owen O'Malley, wees het op de schuld van de Sovjets bij Katyn.

"Er is nu een heleboel negatief bewijsmateriaal beschikbaar", schreef O'Malley, "waarvan het cumulatieve effect is dat er ernstige twijfels rijzen over de Russische ontkenningen van verantwoordelijkheid voor het bloedbad."

Pas toen de Sovjet-overheid over Oost-Europa ten einde liep, gaf hervormingsgezinde leider Michail Gorbatsjov bij Katyn publiekelijk toe dat hij schuldig was aan de Sovjet-Unie. Dit was een belangrijke stap in de Pools-Russische verzoening.

De stilte van de Amerikaanse overheid is een bron van diepe frustratie voor veel Pools-Amerikanen. Een van hen is Franciszek Herzog, 81, een man uit Connecticut wiens vader en oom stierven in het bloedbad. Na Gorbatsjovs bekentenis in 1990 hoopte hij op meer openheid van de VS en deed hij drie pogingen om excuses te krijgen van president George HW Bush.

"Het zal de mannen niet doen herrijzen," schreef hij aan Bush. "Maar het zal morele genoegdoening geven aan de weduwen en wezen van de slachtoffers."

Een antwoord dat hij in 1992 kreeg van het ministerie van Buitenlandse Zaken, bevredigde hem niet. Zijn correspondentie met de overheid is ook een van de onlangs vrijgegeven documenten en werd al vroeg door de AP verkregen uit de George Bush Presidential Library.

Uit de brief, gedateerd 12 augustus 1992 en ondertekend door Thomas Gerth, destijds plaatsvervangend directeur van het Bureau voor Oost-Europese Zaken, blijkt dat de regering verklaarde dat er geen onweerlegbaar bewijs was totdat Gorbatsjov zijn bekentenis aflegde:

"De Amerikaanse regering heeft nooit de bewering van de Sovjetregering geaccepteerd dat zij niet verantwoordelijk was voor het bloedbad. Echter, ten tijde van de hoorzittingen van het Congres in 1951-1952 beschikte de VS niet over de feiten die de beweringen van de Sovjets dat deze misdaden door het Derde Rijk waren gepleegd, duidelijk konden weerleggen. Deze feiten werden, zoals u weet, pas in 1990 onthuld, toen de Russen officieel hun excuses aanboden aan Polen."

Herzog uitte zijn frustratie over dat antwoord.

"Er is een groot verschil tussen niet weten en niet willen weten," zei Herzog. "Ik geloof dat de Amerikaanse overheid het niet wilde weten omdat het onhandig voor hen was."